

Примена међународног права оружаних сукоба у војној науци и доктрини

Др Владан Јончић*

Међународно право оружаних сукоба, познато и под класичним називом међународно ратно право, део је међународног јавног права.¹ У последње време често се помиње као засебна целина у односу на међународно хуманитарно право, па се у литератури могу наћи и називи: хашко право (за међународно право оружаних сукоба) и женевско право (за међународно хуманитарно право). Таква деоба замагљује суштину, односно, таквом деобом се занемарује једна област права којом се регулише питање унутрашњих сукоба – тзв. међународно право унутрашњих сукоба. Та област се налази између међународних оружаних сукоба и унутрашњих побуна (сукоби). Промене у начину (методи) вођења рата и развој ратне технике, с једне стране, и доношење нових међународних правила о начинима вођења рата којима се регулише примена дозвољених средстава у оружаном борби и хуманој заштити лица у оружаним сукобима, с друге стране, директно су утицали да се изгуби наведена разлика. Међународно право унутрашњих сукоба утемељено је 1977. године доношењем Допунског протокола II² на Женевске конвенције из 1949. године.³ Тиме се изгубила оштра граница између унутрашњих и међународних сукоба и постала „појас“ за нијансирање тих међународноправно различито регулисаних активности. У пракси, подела на ратно (хашко) и хуманитарно (женевско) право нема посебног значаја. Такве поделе могу да имају само теоријске аспекте и значај у академским и теоријским расправама. Међутим, подела на унутрашње сукобе може да има значајне импликације на практичном и теоријском плану, па је неопходно да се том питању посвети више пажње у војној науци и у доктринарним и стратешким документима.

Примена међународног права у нашој војној теорији и пракси постоји као обавеза по два основа. Први основ јесте уставна обавеза. У

* Аутор је доцент Правног факултета у Београду.

¹ Г. Перазић, *Међународно ратно право*, ВИНЦ, Београд, 1986, стр. 16.

² Пуни назив је Допунски протокол на Женевске конвенције од 12. августа 1949. године о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба, од 8. јуна 1977.

³ Опширније: В. Јончић, *Ратни заробљеници – међународноправни статус*, ВИЗ, Београд, 2003, стр. 111–124.

чл. 16 Уставне повеље Србије и Црне Горе утврђено је да „ратификовани међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права имају примат над правом Србије и Црне Горе и правом држава чланица“. Дакле, сви прихваћени (ратификовани) међународни уговори и правила (требало би укључити и општеприхваћена међународна обичајна правила) имају предност, у случају колизије међународних норми с унутрашњим, над унутрашњим нормама. То значи да се у случају да нека ситуација у пракси није правно регулисана унутрашњим прописима, дакле, ако је реч о тзв. правној празнини, директно примењује међународна конвенција, односно правило. Исто важи и када је реч о колизији унутрашњих правила с међународним правилима – примењује се међународно правило. Други основ јесте обавеза која произилази из везаности за неки међународни инструмент према којем смо обавезни на основу прихватања тог међународног правила којим се регулише материја међународног права оружаних сукоба. Наиме, вишестране су обавезе које произилазе из прихваћених међународних инструмената. Приступањем таквим правилима стварају се нове обавезе, пре свега поштовање тих правила у свакој прилици. Њихово уграђивање у унутрашње законе, подзаконска акта, прописе и правила; обавештавање одређених категорија лица о тим правилима; ширење идеје и духа тих правила кроз школски, едукативни и стручни систем обучавања и васпитања и контрола спровођења прихваћених правила међународног права у процесу обавештавања, едукације и оспособљавања.

Други основ који произилази из правне обавезности комплексан је и обухвата бројне делатности на различитим нивоима друштвене структуре. Међународни уговор из области међународног права оружаних сукоба (без обзира на то да ли је из области ратног или хуманитарног права) који смо прихватили треба да се објави и учини доступним свим грађанима. Међутим, будући да објављивање није довољно да би уговор био сазнајно доступан и прихваћен као обавеза, кроз *систем образовања, едукације и војнострукне обуке мора сазнајно да се утемељи* у свим војно-безбедносним и заштитним структурама друштва. Постоје начини да се тзв. дифузија међународног права шири и да је прихвате лица која се баве пословима одбране и безбедности. У случају војних и полицијских структура, које убудуће најчешће могу бити у ситуацији да примењују и поштују међународна правила оружане борбе, кроз систем интензивног обучавања у току школовања те структуре се могу оспособити да примењују та правила. Најбољи начин би био да се кроз један војнострукни предмет образују да познају и примењују међународна правила оружаних сукоба. Следећи ниво би требало да чини увежбавање и припремање на војним вежбама студената и слушалаца војних академија (свих смерова),

средњих војних школа и школа за резервне официре за практичну проверу знања из те области. То значи да би у програмима војних вежби и логоровања (у току школовања, требало обратити пажњу на тај сегмент обуке и предвидети практичне задатке и из те области. По завршетку школовања требало би више обратити пажњу на едукацију у вези с међународним правом. То би се могло остварити на два начина: на војним вежбама и на курсевима за разне специјалности или стручна усавршавања. Ниво усавршавања у тој области треба ускладити са степеном усавршавања и школовања војних старешина за војне дужности за које се припремају: од штабних и командно-штабних курсева и школа до највиших војних школа и последипломских студија. Неопходно је да се у материјалу за припрему и извођење војних вежби предвиди и провера овладаности тим знањима. Провера би се заснивала, пре свега, на решавању практичних задатака из области међународног права оружаних сукоба. У вези с тим, неопходно је да се у тачкама заповести за извођење борбених дејстава предвиди нова, посебна тачка о обавезном поштовању и примени правила међународног права оружаних сукоба, као и предлог мера и поступака који би омогућили да се задатак обави без повреде правила и обичаја ратовања. На тај начин би се у систему командне одговорности предупредили пропусти и грешке који би могли да настану због пропуштања да се скрене пажња потчињенима на ту обавезу. Будући да је командна одговорност предвиђена у међународном кривичном праву као објективна одговорност,⁴ то је разлог више да се обрати пажња на познавање и примену правила којима се регулише материја спољних и унутрашњих оружаних сукоба. На тај начин би се избегле опасности да се због непознавања, или недовољног познавања, међународног права оружаних сукоба лица на командним дужностима доведу у положај да због пропуста одговарају за ратне злочине.

У вези с тим правилима треба направити *селекцију према нивоима командовања и степеном школовања*. За ниво војника треба предвидети неку врсту малих правилника о правима и обавезама бораца, а за више нивое према очекиваним обавезама тих лица. У сваком случају, сви би требало да међу правилима имају кратке сажетке из правила све четири женевске конвенције из 1949. године, Допунске протоколе I и II из 1977. године и нека (одабрана) правила из Хашких конвенција. Да би се све то детаљно разрадило потребно је иновирати Прописе о примени правила међународног ратног права у оружаним снагама СФРЈ из 1988. године. То правило (Пропис) доказ је да се у нас и до сада мислило о примени међународних правила оружане

⁴ Више о објективној одговорности командне одговорности видети у: М. Шкулић, „Командна одговорност“, Архив за правне и друштвене науке, Београд, бр. 4, 2002, стр. 492–493, и А. Игњатовић, *Командна одговорност*, ВИЗ, Београд, 2002.

борбе и да се у тој области не почиње од „нуле“. Дакле, неопходно је да се ти прописи осавремене и допуне новим правилима из међународног права оружаних сукоба, али и искуствима из домаће и стране праксе. Будући да су наведени прописи обимни, требало би скратити текст према обавезама које има војник – борац. У рату 1999. године примењено је једно такво решење и постоје одређена искуства у вези с тим, а искуства из рата 1999. чине добру основу за даље уграђивање правила ратовања на нивоу нижих тактичких јединица.

Приликом планирања савремених операција мора се узети у обзир и примена правила међународног права оружаних сукоба. Обавеза према међународним правилима посебно је изражена у случају *учешћа у међународним мировним мисијама*, о којима се у последње време често говори. Приступање регионалном систему колективне безбедности, посебно Програму „Партнерство за мир“, намеће потребу за темељитим инкорпорирањем правила међународног права у војна правила, упутства и планове. Начин инкорпорирања тих правила могао би да се преузме из искуства држава које су укључене у систем евроатлантских интеграција и у „Партнерство за мир“, да се не би лутало и губило време у тражењу оптималних решења за то питање. Припадници Војске који се шаљу у мировне мисије морају да буду оспособљени за примену у пракси правила ратног и хуманитарног права и да успешно обаве постављене задатке везане за мировну мисију тако да не повреде правила међународног права. То се може обезбедити тако што би током обуке и припрема за мировне мисије војници и старешине решавали практичне задатке, који би били предвиђени планом припрема.

Теоријски и практични аспекти уграђивања и примене правила оружаних сукоба у планирању и практичном извођењу војних операција, како одбрамбених, тако и спољних мировних мисија, чине неопходном *изграђену институционалну основу*, којом би се обухватиле припреме и реализација таквог посла. Очито да је то новина у нашој одбрамбеној доктрини и пракси, али постоје знатна искуства везана за познавање и примену међународних правила у нашој војној теорији и пракси. Нужни су само нови приступи и већа пажња и степен примењивости норми међународног права оружаних сукоба. Нови изазови за нас су и практична примена тих правила у акцијама на сузбијању тероризма у јужној покрајини и на административној граници са Косовом и Метохијом. Ти изазови су, истовремено, и могућност за практичну проверу спремности за одбрану и учешће у мировним мисијама Уједињених нација, чији смо члан. Успешност у мировним мисијама огледа се не само у војној оспособљености, обучености и опремљености за обављање задатака већ и у поштовању основних људских права, што се огледа у правилној примени постојећих међународних правних правила и обичаја.

Литература:

1. *Уставна повеља Србије и Црне Горе.*
2. С. Аврамов, М. Крећа, *Међународно јавно право*, „Савремена администрација“, Београд, 2000.
3. Г. Перазић, *Међународно ратно право*, ВИНЦ, Београд, 1986.
4. *Извори међународног хуманитарног права*, Југословенски црвени крст, Београд, 1999.
5. М. Шкулић, *Командна одговорност*, „Архив за правне и друштвене науке“, Београд, бр. 4, 2002, стр. 492–493.
6. А. Игњатовић, *Командна одговорност*, ВИЗ, Београд, 2002.
7. В. Јончић, *Ратни заробљеници – међународноправни статус*, ВИЗ, 2003.